

PLATON

Valtio

Suomentanut Marja Itkonen-Kaila

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.
Text and data mining prohibited.

Teos on aiemmin ilmestynyt Platonin teosten seitsenosaisen kokonaissuomennoslaitoksen neljäntenä osana (Platon: Teokset. Neljäs osa), ensimmäinen painos v. 1981.

Platonin teosten suomennostyön toimituskunta
Holger Thesleff
Tuomas Anhava
Jaakko Hintikka
Marja Itkonen-Kaila
sihteeri

Suomennos- ja tarkastustyöhön sekä selitysten laatimiseen on saatu tukea Suomen Kulttuurirahastolta sekä Alfred Kordelinin säätiöltä.

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-54534-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

Valtio

Esittely ja selitykset sivulla 383

Ensimmäinen kirja

Eilen menin Glaukonin, Aristonin pojan, kanssa Pireukseen 327a rukoilemaan jumalatarta ja katselemaan, millaiset juhlat siellä oli saatu aikaan, kun niitä nyt vietettiin ensimmäisen kerran. Paikkakuntalaisten omakin kulkue oli minusta komea, mutta ei traakialaistenkaan kulkue jäänyt siitä yhtään jälkeen.

Toimitettuumme rukoukset ja katsottuumme juhlamenot b lähdimme kulkemaan takaisin kaupunkiin päin. Polemarkhos, Kefaloksen poika, huomasi meidät kaukaa, kun olimme jo kotimatalla, ja käski orjapoikansa juosta luoksemme pyytämään, että odottaisimme häntä. Poika nykäisi takaa-päin vaippaani ja sanoi:

— Polemarkhos pyytää teitä odottamaan.

Käännyin ja kysyin, missä Polemarkhos itse oli.

— Hän tulee tuolla perässä, sanoi poika. — Odottakaa.

— Odotetaan nyt sitten, sanoi Glaukon.

Vähän ajan päästä Polemarkhos tulikin ja hänen kanssaan c Glaukonin veli Adeimantos, Nikiaan poika Nikeratos ja muutamia muita, jotka olivat ilmeisesti olleet mukana kulkueessa. Polemarkhos sanoi:

— Sokrates, te taidatte olla menossa kaupunkiin, pois täältä meidän luotamme.

— Ei hullummin arvattu, minä sanoin.

— Näet kai kuinka monta meitä on? sanoi Polemarkhos.

— Näen toki.

— Teidän on sitten päihitettävä meidät kaikki tai jäätävä tänne, sanoi hän.

— Mutta onhan vielä yksi vaihtoehto, minä sanoin, — ehkäpä saamme teidät uskomaan, että teidän täytyy päästää meidät menemään.

— Saisitteko meidät uskomaan, vaikka emme kuuntelisi teitä?

— Emme tietenkään, sanoi Glaukon.

— No niin, me emme aio kuunnella teitä, tietäkää se.

328a Adeimantos lisäsi: — Oletteko edes kuulleet, että tänä iltana järjestetään jumalattaren kunniaksi soihturatsastus?

— Vai ratsastus, sehän on uutta, sanoin minä. — Siis soihtuviesti joka tapahtuu ratsain, niinkö?

— Niin juuri, sanoi Polemarkhos. — Ja lisäksi on yöjuhlal, jotka kannattaa nähdä. Illallisen jälkeen lähdemme b katsomaan juhlaa, tapaamaan tuttuja ja juttelemaan. Suositukaa nyt, jääkää tänne!

— Ei kai auta muu kuin jäädä, sanoi silloin Glaukon.

— Tehdään niin, jos olet sitä mieltä, minä sanoin.

Ja niin me menimme Polemarkhoksen kotiin. Siellä tapasimme hänen veljensä Lysiaan ja Euthydemoksen sekä kalkhedonilaisen Thrasymakhoksen, paianialaisen Kharmantideen ja Kleitofonin, Aristonymoksen pojan. Myös Polemarkhoksen isä Kefalos oli siellä. En ollut nähnyt häntä pitkään c aikaan, ja hän näytti paljon vanhentuneen. Hän istui tuolilla, jolle oli asetettu tyyny, päässään seppele, koska oli juuri ollut pihalla uhraamassa. Istuuduimme hänen viereensä, siinä oli näet muutamia tuoleja piirissä.

Kun Kefalos näki minut, hän tervehti ja sanoi:

— Sinä et usein käykään meidän luonamme täällä Pireuk- sessa, Sokrates. Kävisit nyt useammin! Jos minä vielä jaksai- d sin helposti kävellä kaupunkiin, ei sinun tarvitsisi tulla tänne, me tulisimme sinun luoksesi. Mutta nyt sinun täytyy useam- min käydä meillä. Sillä minun on käynyt niin, että sitä mukaa kuin ruumiin nautinnot vähenevät, tunnen yhä suu- rempaa halua keskusteluihin ja nautin niistä yhä enemmän. Tee siis minun mielikseni, pidä yhteyttä näihin nuoriin ja käy

täällä meillä niin kuin hyvän ystävän luona ainakin.

— Minä juttelen mielelläni vanhojen ihmisten kanssa, Kefalos, sanoin minä. — He ovat jo vaeltaneet sen matkan e joka meidänkin on kuljettava, ja minun mielestäni heiltä kannattaa kysyä millainen se taival on, hankala ja vaikeako vai helppo ja vaivaton. Kun sinäkin jo olet siinä elämän vaiheessa, jota runoilijat nimittävät vanhuuden kynnykseksi, mieleni tekee kysyä, miltä tämä vaihe sinusta tuntuu. Tuntuuko se vaikealta vai miten kuvailisit sitä?

— Kautta Zeun, sanoi Kefalos, — minä kerron sinulle, 329a Sokrates, mitä siitä ajattelen. Meitä on muutamia suunnilleen samanikäisiä, jotka vanhaa sananlaskua noudattaen kokoonnumme usein yhteen. Tavatessamme useimmat meistä valittelevat, kaipaavat nuoruusiän nautintoja ja muistelevat lemmenoita, juominkeja, juhlapitoja ja muuta sellaista. He ovat nyreissään, niin kuin heiltä olisi riistetty jotakin perin tärkeää, niin kuin he vain silloin olisivat kunnolla eläneet eivätkä nyt enää eläisi lainkaan. Jotkut valittavat niitä nöyryytyksiä, joita vanhus joutuu omaistensa taholta b kokemaan, ja luettelevat onnettomuuksia, joita vanhuus on heille tuottanut. Mutta minusta tuntuu, Sokrates, että heidän syytöksillään on väärä kohde. Jos tämä kaikki olisi vanhuuden syytä, minä olisin joutunut kokemaan tuon saman ja samaten kaikki muut tämänikäiset. Mutta olen tavannut toisiakin, joille ei ole käynyt näin. Olin kerran runoilija Sofokleen seurassa, kun joku kysyi häneltä: »Sofokles, miten on lemmennautintojesi laita? Vieläkö pystyt olemaan c naisen kanssa?» »Varjelkoon», vastasi Sofokles, »olen ikionnellinen päästyäni niistä eroon, aivan kuin olisin päässyt karkaamaan julman ja raivoavan isännän luota.» Ajattelin silloin ja yhä vieläkin, että se oli hyvin vastattu. Vanhuus tuo todellakin mukanaan täydellisen rauhan ja vapautuksen kaikesta tuosta. Kun halujen kiihkeys laimenee ja asettuu, Sofokleen sana toteutuu täysin: ihminen vapautuu kaikkien noiden riehuvien isäntiensä vallasta. Näillä ja omaisia koskevilla d valituksilla on kyllä yhteinen syy, mutta se ei ole vanhuus, vaan ihmisen oma luonne. Jos ihminen suhtautuu

asioihin tasapainoisesti ja hyväntuulisesti, hänelle ei vanhuuskaan käy liian rasittavaksi, mutta muussa tapauksessa hänelle ovat hankalia sekä vanhuus että nuoruus.

Kuulemastani ihastuneena toivoin hänen jatkavan ja yllytin häntä sanomalla:

- e — Mutta Kefalos, epäilen että useimmat ihmiset eivät ole kanssasi samaa mieltä. He ajattelevat, että vanhuus ei ole sinulle näin helppoa luonteesi vuoksi vaan siksi, että olet varakas. Sanotaanhan, että rikkailla on paljon millä lohdutautua.

— Se on totta, Kefalos sanoi, — moni on toista mieltä kuin minä. Ja he ovat tavallaan oikeassa, mutta eivät sillä tavoin kuin itse luulevat. Tähän sopii hyvin eräs Themistokleen sana. Muuan serifoslainen halusi kerran halventaa häntä ja huomautti, ettei hän ollut saanut kuuluisuuttaan
330a itsensä vaan kotikaupunkinsa ansiosta. Themistokles vastasi silloin, ettei hänestä tosiaankaan olisi tullut kuuluisaa, jos hän olisi ollut kotoisin Serifoksesta, mutta ei myöskään tuosta toisesta, vaikka hän olisi ollut ateenalainen. Sama sopii myös varattomiin ihmisiin, jotka pitävät vanhuutta rasituksena: järkevänkään miehen ei ole aivan helppo kestää vanhuutta, jos hän on köyhä, mutta ei rikaskaan mies pysty olemaan elämänsä tyytyväinen, ellei hän ole järkevä.

— Kerrohan, Kefalos, sanoin minä, — onko omaisuudestasi suurempi osa perinnöksi saatua vai itse hankittua?

- b — Siis paljonko olen itse hankkinut? Liikemiehenä olen isääni ja isoisääni verrattuna kulkenut suunnilleen keskitietä. Isoisäni, jonka kaima olen, sai periä suurin piirtein sen kokoisen omaisuuden kuin minulla nyt on ja kartutti sen moninkertaiseksi, isäni Lysanias sen sijaan sai sen hupenemaan vielä pienemmäksi kuin se on tätä nykyä. Itse olen tyytyväinen, jos en jätä sitä näille pojilleni pienempänä vaan edes hiukan suurempana kuin se oli silloin, kun itse sain sen perinnöksi.

- c — Kysyin tätä siksi, sanoin minä, — että sinä et tunnu olevan erityisen kiintynyt omaisuuteesi, niin kuin eivät yleensä ne jotka eivät itse ole hankkineet sitä. Ne, joiden

varallisuus on itse hankittua, ovat siihen kaksin verroin kiintyneempiä kuin muut. Niin kuin runoilijat rakastavat omia runojaan ja isät lapsiaan, samalla tavoin nekin, jotka ovat itse luoneet omaisuutensa, pitävät sitä tärkeänä, koska se on heidän omaa aikaansaannostaan. Lisäksi he kuten muutkin pitävät sitä arvossa koska siitä on hyötyä. On ikävä olla tällaisten ihmisten seurassa, koska he eivät halua antaa arvoa millekään muulle kuin rikkaudelle.

— Olet oikeassa, sanoi Kefalos.

— Varmaankin, sanoin minä. — Mutta sanohan vielä, mikä on mielestäsi suurin etu, joka sinulla on ollut omaisuudesta.

— Monet tuskin uskoisivat jos sanoisin, vastasi hän. — On näet niin, Sokrates, että kun ihmistä hipoo kuoleman ajatus, hän alkaa pelätä ja huolehtia asioista joista ei ennen ole välittänyt. Ennen hän on nauranut tarinoille, joita kerrotaan Hadeksesta ja niistä rangaistuksista, joita täällä rikkoneet saavat siellä kärsiä, mutta nyt ne myllertävät hänen sieluaan — jospa ne ovatkin totta? Ja hän näkee kaiken tämän yhä selvempänä edessään, vanhuudenheikkouttaan tai koska hän on jo lähempänä tuonpuoleista. Hän on täynnä epäilyksiä ja pelkoa, hän tutkii ja tarkastelee, onko tehnyt jollekulle vääryyttä. Jos hän löytää elämästään monia rikkomuksia, hän säpsähtää unestaan vähän väliä hereille niin kuin lapset ja elää pelon ja pahojen aavistusten vallassa. Sillä taas, jolla ei ole mitään vääryyttä tunnollaan, on aina luonaan suloinen 331a toivo, hyvä vanhuuden hoiva, kuten Pindaroskin sanoo. Hänhän lausuu kauniisti, että jos ihminen elää elämänsä oikeudenmukaisesti ja hurskaasti,

hänen sydäntään saattaa
vaaliva, suloinen toivo, vanhuuden hoiva,
parhain ohjaamaan kuolevaisten levotonta mieltä.

Tämä on todella hienosti sanottu. Juuri tässä suhteessa varallisuus on minun mielestäni eniten avuksi, mutta ei b kenelle tahansa vaan järkevälle ihmiselle. Varallisuudella on

näet suuri vaikutus siihen, ettemme joudu vasten tahtoamme pettämään tai valehtelemaan emmekä lähtemään täältä pois pelon vallassa sen takia, että olemme velkaa uhreja jumalalle tai rahoja jollekulle ihmiselle. Omaisuudesta on paljon muutaakin hyötyä, mutta kun punnitsen asiaa joka puolelta, katson että järkevälle miehelle siitä on kaikkein suurin hyöty juuri tässä kohden.

c — Todella hyvin puhuttu, minä sanoin. — Mutta mitä nyt itse tuohon oikeudenmukaisuuteen tulee, onko meidän sanottava sen olevan yksinkertaisesti sitä, että puhumme totta ja luovutamme takaisin sen mitä on uskottu huostaamme? Vai onko tällainen menettely toisinaan oikeaa, toisinaan väärää? Olettakaamme esimerkiksi, että joku ottaa vastaan aseita ystävältään, joka on täysissä järjissään, mutta sitten ystävä tuleeekin hulluksi ja vaatii niitä sen jälkeen takaisin. Jokainen myöntää, ettei niitä pidä silloin luovuttaa hänelle; se joka luovuttaisi ne, ei olisi oikeudenmukainen, eikä myöskään se joka haluaisi sanoa täyden totuuden toiselle, joka on tuossa tilassa.

d — Olet oikeassa, sanoi Kefalos.

— Oikeudenmukaisuuden ei siis voida määritellä olevan sitä, että ihminen puhuu totta ja luovuttaa takaisin sen mikä on uskottu hänen huostaansa.

— Kyllä vain, Sokrates, sanoin nyt Polemarkhos, — jos voidaan uskoa Simonidesta.

— Niinpä niin, sanoi Kefalos. — Jätänkin nyt keskustelun teidän huoleksenne, sillä minun on pidettävä huolta uhraamisesta.

— Sittenhän Polemarkhos saa periä sinun osasi, sanoin minä.

— Tietysti, sanoi Kefalos naurahtaen ja meni jatkamaan uhritoimitusta.

e — No kerrohan nyt, sinä keskustelun perijä, sanoin minä, — mikä on se Simonideen oikea määritelmä oikeudenmukaisuudesta?

— Se, että oikeudenmukaista on suorittaa kullekin se mitä ollaan velvollisia tälle antamaan. Näin hän sanoo ja

mielestäni hän on oikeassa, sanoi Polemarkhos.

— On kyllä vaikea olla uskomatta Simonidesta, onhan hän viisas ja jumalainen mies, sanoin minä. — Mutta mitä hän tarkoittaa, sen sinä Polemarkhos varmaankin käsität, minä nimittäin en ymmärrä sitä. Ei hän tietenkään voi tarkoittaa sitä mistä äsken puhuimme, että jos ihminen on järjiltään ja vaatii takaisin sellaista mitä on uskonut toisen huostaan, se pitäisi antaa hänelle; ja kuitenkin tuo toinen on tavallaan velvollinen luovuttamaan hänelle sen minkä on 332a saanut huostaansa, eikö niin?

— Niin.

— Sitä ei siis missään tapauksessa pidä luovuttaa takaisin, jos omistaja ei sitä vaatiessaan ole järjissään?

— Pitää paikkansa.

— Simonides tarkoittaakin ilmeisesti jotakin muuta, kun hän sanoo oikeudenmukaiseksi sitä, että suoritetaan takaisin se mitä ollaan velvolliset antamaan.

— Aivan varmasti, sanoi Polemarkhos. — Hän on sitä mieltä, että ystävät ovat velvollisia tekemään toisilleen hyvää, eivät pahaa.

— Ymmärrän, sanoin minä. — Jos joku luovuttaa kulta-summan takaisin sille joka on uskonut sen hänen huostaansa, b hän ei tee velvollisuuttaan, jos kultan luovuttamisesta ja vastaanottamisesta on vahinkoa ja saaja ja antaja ovat keskenään ystäviä. Katsot siis Simonideen tarkoittavan tätä?

— Tätä juuri.

— Entä täytyykö vihollisille antaa se mitä on velvollinen heille antamaan?

— Ehdottomasti, vastasi Polemarkhos, — se mitä on velvollinen antamaan. Ja minun mielestäni viholliset ovat velvolliset antamaan toisilleen sitä mikä viholliselle kuuluu, nimittäin jotakin pahaa.

— Simonides näyttää siis runoilijoiden tapaan puhuneen arvoituksia sanoessaan, mitä oikeudenmukaisuus on, sanoin minä. — Hän varmaankin tarkoitti, että oikeudenmukaista c on antaa kullekin se mikä hänelle kuuluu, mutta hän käytti tästä ilmausta »se mitä ollaan velvollisia hänelle antamaan».

- Oletko sinä eri mieltä? kysyi Polemarkhos.
- Kautta Zeun, vastasin minä, — jos hänelle olisi sanottu: »Simonides, on olemassa taito jota sanotaan lääkintätaidoksi. Kenelle se antaa sen mitä on velvollinen tälle antamaan ja mikä tälle kuuluu, ja mitä se tälle antaa?» — niin mitä hän olisi mahtanut vastata?
- Tietenkin, että se antaa ihmisruumiille lääkkeitä, ruokia ja juomia.
- Entä kenelle tai mille keittotaito antaa sen mitä on velvollinen tälle antamaan ja mikä tälle kuuluu, ja mitä se tälle antaa?
- d — Se antaa mausteet eri ruokalajeille.
- Hyvä on. Entä kenelle ja mitä antaa se taito, jota sanotaan oikeudenmukaisuudeksi?
- Jos on seurattava sitä mitä äsken sanottiin, sanoi Polemarkhos, — se tuottaa ystäville ja vihollisille hyötyä ja vahinkoa.
- Simonides sanoo siis oikeudenmukaisuudeksi sitä, että tehdään ystäville hyvää ja vihollisille pahaa?
- Ilmeisesti.
- Kuka pystyy parhaiten tekemään sairaille ystävilleen hyvää ja vihollisilleen pahaa sairauden ja terveyden alalla?
- Lääkäri.
- e — Entä kuka laivan matkustajille, kun kyseessä ovat meren vaarat?
- Perämies.
- Entä oikeudenmukainen ihminen? Millä alalla ja missä tehtävässä hän pystyy parhaiten hyödyttämään ystäviään ja vahingoittamaan vihollisiaan?
- Sodassa, taistelllessaan toisia vastaan ja toisten rinnalla, niin minä uskoisin.
- Hyvä. Mutta lääkäristä ei ole hyötyä niille jotka eivät ole sairaita, eikä niin, Polemarkhos?
- Se on totta.
- Eikä perämiehestä niille jotka eivät ole merellä?
- Ei.

- Oikeudenmukaisesta ihmisestäkään ei siis ole hyötyä niille jotka eivät ole mukana sodassa?
- En minä sentään noin sanoisi.
- Oikeudenmukaisuudesta on siis myös rauhan aikana 333a hyötyä?
- On.
- Samoin maanviljelystä, eikö niin?
- Niin.
- Sadon saamisen kannalta?
- Niin.
- Myös suutarintaidosta on hyötyä?
- On.
- Jalkineiden saamisen kannalta, eikö niin?
- Niin juuri.
- Entä oikeudenmukaisuus? Minkä käyttämiseen tai saamiseen siitä on mielestäsi hyötyä rauhan aikana?
- Se on hyödyksi ihmisten yhteisissä yrityksissä.
- Tarkoitat siis osallistumista yhteisiin toimiin?
- Niin juuri.
- Kumpi sitten on lautapelissä hyvä ja hyödyllinen osal- b listuja, oikeudenmukainen ihminen vai lautapelin tuntija?
- Lautapelin tuntija.
- Entä onko oikeudenmukainen ihminen rakennusmestaria hyödyllisempi ja parempi, kun on osallistuttava tiilten ja kivien sovittamiseen?
- Ei suinkaan.
- Entä millaiseen yhteistoimintaan osallistuessaan oikeudenmukainen ihminen on lyyransoittajaa parempi, niin kuin lyyransoittaja on häntä parempi näppäilemään kieliä?
- Osallistuessaan raha-asioihin, luulisin.
- Paitsi ehkä silloin, hyvä Polemarkhos, kun rahaa on käytettävä siihen, että yhteisesti ostetaan tai myydään hevonen. Silloin kai on hevosmies parempi, vai kuinka?
- Varmaankin.
- Ja jos kyseessä on laiva, niin laivanrakentaja tai perämies?

- Kyllä varmaan.
- Jos siis joudutaan käyttämään yhteisesti hopeaa tai kultaa, niin millaisessa tilanteessa oikeudenmukainen ihminen on muita hyödyllisempi?
- Silloin kun rahat on talletettava ja saatava säilymään.
- Siis silloin kun niitä ei ole tarkoitus käyttää vaan ne saavat olla käyttämättöminä?
- Niin juuri.
- Oikeudenmukaisuudesta on siis rahoille hyötyä silloin
- d kun ne itse ovat hyödyttöminä?
- Ilmeisesti.
- Ja kun vesuria on säilytettävä, silloin on sekä yhteisesti että yksityisesti hyötyä oikeudenmukaisuudesta, mutta kun vesuria joudutaan käyttämään, silloin on hyötyä viinitarhurin taidosta?
- Näköjään.
- Sanoisitko myös, että kun kilpeä ja lyyraa on säilytettävä käyttämättöminä, silloin on hyödyksi oikeudenmukaisuus, mutta kun niitä käytetään, hyödyksi on asetaito ja soittotaito?
- Pakko on niin sanoa.
- Ja samoin on siis minkä tahansa muunkin kohdalla: kun sitä käytetään, oikeudenmukaisuudella ei silloin ole käyttöä, mutta kun se on käyttämättömänä, silloin oikeudenmukaisuus tulee käyttöön.
- Nähtävästi.
- e — Voi hyvä ystävä, ei oikeudenmukaisuudella taida olla paljonkaan merkitystä, jos siitä on hyötyä vain hyödyttömissä asioissa. Mutta katsotaanpa vielä. Eikö se, joka on taistelussa, nyrkkeilyssä tai muulloinkin taitavin antamaan iskuja, ole myös taitavin väistämään niitä?
- On varmasti.
- Ja eikö se, joka osaa taitavasti varjella itseään sairaudelta, ole myös taitavin tuottamaan salaa taudin toiselle?
- Luulisin.
- 334a — Eikö se myös ole hyvä leirin vartija, joka on hyvä varastamaan tietoja vihollisen suunnitelmista ja liikkeistä?

- Varmasti.
- Siis mitä joku on taitava vartioimaan, sitä hän on myös taitava varastamaan.
- Ilmeisesti.
- Jos siis oikeudenmukainen ihminen on taitava vartioimaan rahoja, hän on myös taitava varastamaan niitä.
- Siihen tämä päättely tuntuu johtavan, sanoi Polemarkhos.
- Näyttää siis käyneen ilmi, että oikeudenmukainen ihminen on eräänlainen varas. Tämän olet varmaankin oppinut Homerokselta. Hänhän on ihastunut Odysseuksen äidinsään Autolykokseen, jonka hän sanoo olleen kaikkia ihmisiä etevämpi varastelemaan ja tekemään vääriä valoja. Sinun, b Homeroksen ja Simonideen mukaan oikeudenmukaisuus näyttää siis olevan jonkinlaista varastelutaitoa, joka tuottaa hyötyä ystäville ja vahinkoa vihamiehille. Etkö sinä näin sanonut?
- En varmastikaan, sanoi Polemarkhos, — vaikka en kyllä enää tiedä mitä olen sanonut. Mutta olen edelleenkin sitä mieltä, että oikeudenmukaisuus hyödyttää ystäviä ja vahingoittaa vihollisia.
- Sanotko ystäviksi niitä, jotka näyttävät kunnon ihmisil- c tä, vai niitä, jotka ovat kunnon ihmisiä vaikka eivät siltä näytäkään? Ja keitä sinä vastaavasti sanot vihollisiksi?
- Onhan luonnollista rakastaa niitä, joita pitää kunnon ihmisinä, ja vihata niitä joita pitää kelvottomina, vastasi Polemarkhos.
- Mutta eikö ihmisille satu tässä erehdyksiä, niin että he usein pitävät kunnollisina sellaisia jotka eivät sitä ole, ja päinvastoin?
- Kyllä sattuu.
- Silloinhan heille kunnon ihmiset ovat vihollisia ja pahat ystäviä?
- Niin kyllä.
- Mutta heidän on silloin kuitenkin oikeudenmukaista hyödyttää kelvottomia ja vahingoittaa kunnon ihmisiä? d
- Ilmeisesti.

— Mutta hyvät ihmisethän ovat oikeudenmukaisia eivätkä siis tee vääryyttä.

— Se on totta.

— Sinun mukaasi on siis oikein tehdä pahaa ihmisille, jotka eivät tee mitään vääryyttä.

— Ei suinkaan, Sokrates, sanoi Polemarkhos. — Tämä todistelu tuntuu nyt menevän vikaan.

— Onko sitten oikein aiheuttaa epäoikeudenmukaisille vahinkoa ja oikeudenmukaisille hyötyä? kysyin minä.

— Se tuntuu jo paremmalta kuin äskeinen.

— Sittenhän monien sellaisten kohdalla, jotka ovat erehtyneet ihmisten suhteen, käy näin: heidän on oikeudenmukaista vahingoittaa ystäviään, koska nämä ovatkin kelvottomia, ja hyödyttää vihollisiaan, koska nämä ovat kunnon ihmisiä. Ja näin tulemme sanoneeksi aivan päinvastaista kuin Simonides meidän mielestämme on sanonut.

— Näin siinä tosiaankin käy, sanoi Polemarkhos. — Mutta tehdäänpä eräs muutos. Emme ehkä ole antaneet ystävästä ja vihollisesta oikeaa määritelmää.

— Kuinka me ne määrittelimmekään?

— Sanoimme ystäväksi sitä joka näyttää kunnon ihmiseltä.

— Kuinka me nyt muutamme tätä? minä kysyin.

— Näin: ystävä on se, joka näyttää kunnon ihmiseltä ja 335a myös on sellainen, sanoi Polemarkhos. — Se taas, joka näyttää kunnon ihmiseltä mutta ei ole, on ystävä vain näennäisesti, ei todellisuudessa. Ja vastaavalla tavalla määrittelemme vihollisen.

— Tämän mukaan siis kunnon ihminen on ystävä, kelvoton on vihollinen.

— Niin.

— Sinä siis haluat, että täydennämme äskeistä oikeudenmukaisuuden määritelmäämme. Sanoimme äsken, että on oikein tehdä ystäväälle hyvää ja viholliselle pahaa. Nyt meidän on täydennettävä sitä näin: on oikein tehdä hyvää ystäväälle, joka on kunnon ihminen, ja vahingoittaa vihollista, joka on kelvoton ihminen. Niinhän?

- Niin juuri. Tämä on hyvä määritelmä. b
- Onko siis, minä jatkoin, — oikeudenmukaisen ihmisen asiana vahingoittaa ylipäänsä jotakuta?
- Varmasti on, sanoi Polemarkhos. — Kelvottomia ihmisiä ja vihollisia tulee vahingoittaa.
- Jos hevosia vahingoitetaan, tulevatko ne paremmiksi vai huonommiksi?
- Huonommiksi.
- Hevostenko hyvien ominaisuuksien kannalta vai koirienko kenties?
- Hevosten.
- Ja jos koiria vahingoitetaan, ne tulevat huonommiksi koirien hyvien ominaisuuksien kannalta, eivät hevosten?
- Niin tietysti.
- Kai sitten sanomme myös, että jos ihmisiä vahingoitetaan, he tulevat huonommiksi inhimillisten hyveiden kannalta? c
- Ilman muuta.
- Eikö oikeudenmukaisuus ole inhimillinen hyve?
- On, totta kai.
- Kun ihmisiä vahingoitetaan, heistä tulee niin ollen pakostakin epäoikeudenmukaisempia.
- Ilmeisesti.
- Voivatko muusikot musiikin avulla tehdä ihmisistä epämusikaalisia?
- Mahdotonta.
- Tai ratsastajat tehdä ratsastustaidon avulla toisista ratsastustaidottomia?
- Eivät voi.
- Entä oikeudenmukaiset tehdä oikeudenmukaisuuden avulla toisista epäoikeudenmukaisia? Tai ylipäänsä kunnon ihmiset tehdä hyveen avulla toisista pahoja? d
- Se on mahdotonta.
- Eihän toki kuumuuden tehtävänä ole jäähdyttää, vaan sen vastakohdan.
- Niin.
- Eikä kuivuuden kastella, vaan sen vastakohdan.

- Niin juuri.
- Eikä hyveen vahingoittaa, vaan sen vastakohdan.
- Siltä näyttää.
- Ja oikeudenmukainen on hyvä?
- Varmasti.
- No niin, Polemarkhos, oikeudenmukaisen tehtävänä ei siis ole vahingoittaa, ei ystävää eikä ketään muutakaan. Se on hänen vastakohtansa, epäoikeudenmukaisen, asiana.
- e — Tunnut olevan aivan oikeassa, Sokrates.
 - Jos joku siis sanoo oikeudenmukaisuuden olevan sitä, että kullekin annetaan se mitä ollaan velvolliset antamaan, ja tarkoittaa tällä, että oikeudenmukainen ihminen on velvollinen vahingoittamaan vihamiehiään ja hyödyttämään ystäviään, niin tämä ei kyllä ole viisaan puhetta. Joka näin on sanonut, ei ole puhunut totta, sillä niin kuin näimme, ei ole milloinkaan oikein vahingoittaa ketään.
 - Myönnän sen.
 - Jos joku nyt väittää Simonideen tai Biaksen tai Pittakoksen tai kenen tahansa noista viisaista ja autuaista miehistä sanoneen näin, me taistelemme häntä vastaan yhdessä, sinä ja minä.
 - Olen valmis tulemaan taisteluun mukaan, sanoi Polemarkhos.
- 336a — Mutta tiedätkö, minä kysyin, — keneltä tämä lausuma taitaakin olla peräisin, tämä että on oikein hyödyttää ystäviään ja vahingoittaa vihamiehiään?
 - No keneltä?
 - Minäpä luulen, että sen on sanonut Periandros, Perdikkas, Kserkses, thebalainen Ismenias tai joku muu äveriäs mies, jolla on ollut suuret luulot itsestään.
 - Se on aivan totta.
 - No niin, minä sanoin. — Nyt on siis käynyt ilmi, ettei oikeudenmukaisuus ja oikeus olekaan tätä. Mutta mitä sen sitten voisi sanoa olevan?
- b Jo meidän keskustelumme aikana Thrasymakhos oli monta kertaa ollut vähällä puuttua puheeseen, mutta vierustoverit olivat pidättäneet häntä, koska olivat halunneet kuulla kes-

kustelun loppuun asti. Mutta kun pysähdyimme ja minä sanoin nuo sanani, hän ei enää pysynyt aloillaan vaan kyyristyi kuin peto ja syöksähti kimppuumme aivan kuin repiäkseen meidät kappaleiksi.

Polemarkhos ja minä kavahdimme kauhuissamme syrjään, mutta hän kääntyi meidän kaikkien puoleen ja huusi:

— Mitä iänikuista lörpötystä tuo oikein on, Sokrates? c
Miksi te heittäydytte hölmöiksi ja kumartelette siinä toinen toistanne? Jos todella tahdot tietää mitä oikeudenmukaisuus on, lopeta tuo kyseleminen äläkä yritä niittää laakereita tyrmäämällä toisen vastaukset! Tiedät kyllä, että on helpompi kysyä kuin vastata. Vastaa nyt itsekin ja sano, mitä oikeudenmukaisuus mielestäsi on! Äläkä tule sanomaan, että se on samaa kuin velvollisuus tai että se on sitä mikä on d
hyödyllistä tai kannattavaa tai tuottoisaa tai edullista, vaan ilmaise selvästi ja tarkkaan, mitä haluat sanoa. En suostu kuuntelemaan, jos puhut tuollaista pötyä.

Säikähtyneenä näistä sanoista tuijotin häneen pelon vallassa, ja ellen olisi ehtinyt katsoa häneen ennen kuin hän minuun, olisin varmaankin kadottanut puhekykyni. Olin kuitenkin tullut vilkaisseeksi häneen silloin kun hän alkoi hurjistua keskustelustamme, ja niinpä kykenin vastaamaan. e
Hieman vavisten sanoin:

— Thrasyamkhos, älä ole meille vihainen! Jos Polemarkhos ja minä olemme tätä kysymystä pohtiessamme erehtyneet, niin olemme erehtyneet vasten tahtoamme, sen voit uskoa. Jos me olisimme etsimässä kultaa, emme toki haluaisi toisiamme kumartelemalla tärvellä mahdollisuuksiamme sen löytämiseen. Et kai siis luule, että kun olemme etsimässä oikeudenmukaisuutta, joka on arvokkaampaa kuin suuret kasat kultaa, me typerästi väistelisimme toisiamme sen sijaan että ponnistelisimme kaikin voimin löytääksemme sen. Usko pois, hyvä ystävä, että me ponnistelemme, mutta kykymme eivät nähtävästi riitä. Teidän viisaiden tulisikin enemmän sääliä meitä kuin olla meille vihaisia.

337a

Tämän kuullessaan Thrasyamkhos rähähti ivanauruun ja sanoi:

— Herakles! Tuo on sitä tavallista Sokrateen ironiaa. Minä tiesin ja sanoin etukäteen näille muillekin, että sinä et suostuisi vastaamaan vaan kiemurtelisit ja tekisit mitä tahansa päästäksesi vastaamasta, jos sinulta kysyttäisiin jotakin.

— Niin, sinähän olet viisas mies, Thrasymakhos, sanoin minä. — Tiedät varsin hyvin, että jos kysyisit joltakulta, b paljonko kaksitoista on, ja lisäisit: »Äläkä sitten sano, että kaksitoista on yhtä kuin kaksi kertaa kuusi tai kolme kertaa neljä tai kuusi kertaa kaksi tai neljä kertaa kolme, sillä minä en suostu kuuntelemaan sellaista pötyä», — niin tiedät mainiosti, ettei hän vastaisi sinulle tällaiseen kysymykseen. Mutta entäpä jos hän kysyisi: »Mitä sinä tarkoitat, Thrasy- makhos? Enkö saa antaa mitään noista vastauksista, enkö siinäkään tapauksessa, että jokin niistä on oikea? Pitääkö minun sanoa jotakin mikä ei pidä paikkaansa, vai mitä c ihmettä sinä oikein tarkoitat?» Mitä sinä tähän vastaisit?

— No onko tuo nyt muka samanlainen tapaus? kysyi Thrasymakhos.

— Miksi ei? sanoin minä. — Ja vaikkei se olisikaan todellisuudessa mutta kuitenkin vastaajien mielestä, ei kai hän silti epäröisi vastata niin kuin asia hänen mielestään on, kielsimmepä me tai emme.

— Niinkö sinäkin sitten aiot tehdä? kysyi Thrasymakhos.

— Aiotko antaa jonkin niistä vastauksista jotka kielsin?

— Voin hyvinkin päätyä sille kannalle, kunhan nyt ensin mietin asiaa, sanoin minä.

— Mutta entä jos minä esitän kysymykseen oikeudenmu- kaisuudesta toisenlaisen vastauksen, kaikkia näitä parem- d man? Millaisen rangaistuksen olet silloin mielestäsi ansainnut?

— Minkä muunkaan kuin sen, joka tietämättömälle kuu- luu? Hänen kuuluu oppia asia siltä joka sen tietää. Tämän rangaistuksen minäkin katson ansainneeni.

— Sepä herttaista, sanoi Thrasymakhos. — Mutta oppi- misen lisäksi saat maksaa rahaakin.

— Sopii, sitten kun minulla on, vastasin.

— Sitä kyllä on, sanoi Glaukon. — Jos kysymys on pelkästään rahasta, Thrasymakhos, niin puhu pois vain. Kyllä me kaikki avustamme Sokratesta.

— Niin tietenkin, sanoi Thrasymakhos, — jotta Sokrates e saisi taas tehdä niin kuin tapansa on, olla itse vastaamatta ja sen sijaan tarttua toisen vastaukseen ja todistaa sen vääräksi.

— Mutta hyvä ystävä, minä sanoin, — miten voi vastata, jos ensinnäkään ei tiedä eikä väitäkään tietävänsä, ja toiseksi, jos asiasta jotain ajatteleekin, on saanut varsin merkittävältä henkilöltä kiellon sanoa mitä ajattelee? On parempi, että puhut sen sijaan itse. Sinähän sanot tietäväsi asian ja 338a osaavasi esittää sen. Älä siis kieltäydy! Tee minulle mieliksi ja esitä vastauksesi, salli myös Glaukonin ja näiden muiden päästä tiedostasi osalliseksi!

Glaukon ja muut yhtyivät sanoihini ja pyysivät häntä suostumaan. Thrasymakhoksen teki selvästi mieli puhua ja niittää suosiota, sillä hän uskoi oman vastauksensa erinomaisuuteen. Hän oli kuitenkin haluavinaan, että minä ensin ryhtyisin vastaamaan. Viimein hän myöntyi ja sanoi:

— Tätä juuri se Sokrateen viisaus on! Hän ei suostu itse b opettamaan vaan kiertelee oppimassa muilta eikä edes osoita kiitollisuutta.

— Sanoit aivan oikein, Thrasymakhos, että minä opin muilta, minä sanoin. — Mutta se ei pidä paikkaansa, etten osoittaisi kiitollisuutta, sillä osoitan sitä niin paljon kuin pystyn. Mutta pystyn antamaan vain kiitoksia, sillä rahaa minulla ei ole. Jos joku puhuu minun mielestäni hyvin, olen ylen innokas kiittämään häntä, niin kuin sinäkin tulet näkemään heti kun olet vastannut. Uskon nimittäin, että tulet c puhumaan hyvin.

— Kuule siis, sanoi Thrasymakhos. — Väitän, että oikeudenmukaisuus on yhtä kuin vahvemman etu, ei mitään muuta. No, miksi et kiitä? Et näköjään haluakaan.

— Kunhan ensin käsitan mitä tarkoitat, sillä nyt en vielä ymmärrä, minä sanoin. — Sanot, että oikeudenmukaisuus on samaa kuin vahvemman etu. Mitä sinä sillä tarkoitat? Et kai esimerkiksi sitä, että kun nyrkkitaistelija Pulydamas on

meitä vahvempi ja hänen ruumiilleen on häränliha eduksi, d niin meidän, jotka olemme häntä heikompia, on sekä edullista että oikeudenmukaista syödä samaa ravintoa?

— Sokrates, sinä olet inhottava, sanoi Thrasymakhos. — Tartut sanoihin siltä puolelta mistä voit pahimmin väristellä niitä.

— En toki, hyvä ystävä! Mutta sano kuitenkin selvemmin, mitä tarkoitat.

— No, etkö tiedä, että toisissa valtioissa on yksinvalta, toisissa kansanvalta, toisissa ylimystön valta?

— Totta kai.

— Ja kussakin valtiossa on vahvin se joka hallitsee?

— Aivan niin.

e — Kukin hallintovalta säättää lakeja oman etunsa mukaisesti, kansanvalta kansanvaltaisia, yksinvalta yksinvaltaisia ja vastaavasti myös muut. Lainsäädännöllään ne julistavat hallittavilleen oikeudenmukaiseksi sen mikä on niille itselleen edullista, ja sitä joka rikkoo tätä vastaan, ne rankaisevat lainrikkojana ja oikeudenloukkaajana. Näin siis väitän, hyvä 339a ystävä, että oikeudenmukaisuus on kaikissa valtioissa samaa, nimittäin sitä mikä on hallintovallalle edullista. Tämä itse taas on tietysti vahvin, joten oikea johtopäätös on se, että kaikkialla on oikeudenmukaisuus samaa kuin vahvemman etu.

— Nyt käsitän mitä tarkoitat, minä sanoin. — Yritän vielä saada selville, pitääkö se paikkansa vai ei. Vastasit siis itsekin, että oikeudenmukainen on edullista, vaikka kielsit b minua vastaamasta niin. Tosin lisäsit tähän sanan 'vahvemmalle'.

— Mitätön lisäys, vai kuinka? sanoi Thrasymakhos.

— Ehkäpä tärkeäkin, emme vielä tiedä. Sen sijaan tiedämme, että on tutkittava, oletko oikeassa. Olen kanssasi yhtä mieltä siinä, että oikeudenmukainen on edullista, mutta sinä väität lisäksi sen olevan edullista vahvemmalle. Minulle tämä on vielä epäselvää, joten asiaa on tutkittava.

— No tutki, sanoi Thrasymakhos.

— Sen teen, sanoin minä. — Sanohan: kai pidät oikeana

sitä että vallanpitäjiä totellaan?

— Pidän.

— Ovatko eri valtioissa vallanpitäjät erehtymättömiä vai c
voivatko he erehtyäkin?

— Totta kai he voivat erehtyä.

— Yrittäessään säätää lakeja he siis toisinaan säätävät
niitä oikein, toisinaan väärin?

— Varmaankin.

— Ja 'oikein' tarkoittaa sitä, että he säätävät ne itselleen
edullisiksi, 'väärin' taas epäedullisiksi? Vai kuinka?

— Niin.

— Mutta hallittavien on tehtävä niin kuin he ovat säätä-
neet, tähän on oikeudenmukaisuutta?

— Niin tietysti.

— Sinun mukaasi siis ei oikeudenmukaista ole vain sen d
tekeminen, mikä on vahvemmalle edullista, vaan päinvastoin
myös sen, mikä on tälle epäedullista?

— Mitä sinä oikein puhut? sanoi Thrasymakhos.

— Mielestäni sitä samaa kuin sinäkin, minä sanoin. —
Katsotaan tarkemmin. Siitähän me olemme samaa mieltä,
että kun vallanpitäjät antavat hallittavilleen määräyksiä siitä
mitä näiden on tehtävä, he toisinaan erehtyvät oman etunsa
suhteen, mutta oikeudenmukaisuus vaatii kuitenkin hallitta-
via tekemään niin kuin vallanpitäjät ovat määränneet. Em-
mekö sopineet näin?

— Muistaakseni.

— Koeta sitten muistaa myöntäneesi myös, että on sa- e
moin oikein tehdä sitä mikä on hallitseville ja vahvemmille
epäedullista, jos vallanpitäjät vahingossa antavat itselleen
haitallisia määräyksiä, kun kerran väität että on oikein tehdä
niin kuin he ovat määränneet. Sinä viisas Thrasymakhos,
eikö siitä väistämättä seuraa, että on oikein tehdä päinvas-
toin kuin sanoit? Tällaisessa tapauksessahan heikompien
käsketään tehdä sellaista mikä on epäedullista vahvemmalle.

— Kautta Zeun, sehän on päivänselvää! huudahti Pole- 340a
markhos.

— Niin, jos sinä saat olla todistajana, huomautti Kleito-

fon.

— Mihin tässä todistajaa tarvitaan? sanoi Polemarkhos.

— Itsehän Thrasymakhos myönsi, että vallanpitäjät toisinaan määräävät sellaista mikä on haitallista heille itselleen, mutta hallittavien on kuitenkin oikein tehdä määräysten mukaan.

— Niin, Thrasymakhos lähti nimittäin siitä, että on oikein noudattaa vallanpitäjien käskyjä.

— Aivan niin, Kleitofon, ja hän lähti myös siitä, että b oikein on se mikä on vahvemman edun mukaista. Esitettyään nämä molemmat väitteet hän myönsi, että vahvemmat toisinaan käskivät hallittaviensa ja heikompiensa tehdä sellaista mikä on epäedullista heille itselleen. Näistä toteamuksista yhdessä seuraa, että oikeudenmukaista on yhtä hyvin vahvemmalle epäedullinen kuin hänelle edullinenkin.

— Mutta vahvemman edulla hän tarkoitti sitä, mitä vahvempi itse pitää itselleen edullisena, sanoi Kleitofon. — Heikomman tulee tehdä tämä, se on hänen mukaansa oikeudenmukaisuutta.

— Ei hän niin sanonut, väitti Polemarkhos.

c — Samantekevää, Polemarkhos, sanoin minä. — Jos Thrasymakhos nyt sanoo näin, me olemme valmiit hyväksymään sen. Sanohan siis, Thrasymakhos, tarkoittiko oikeudenmukaisuudella sitä, mitä vahvempi pitää itselleen edullisena, olipa se todellisuudessa edullista tai ei? Voimmeko todeta sinun tarkoittaneen tätä?

— Ette taatusti, sanoi Thrasymakhos. — Vai luuletko minun nimittävän sitä, joka erehtyy, vahvemmaksi juuri silloin kun hän erehtyy?

d — Luulin tosiaan että tarkoittit sitä, kun myönsit, etteivät vallanpitäjät ole erehtymättömiä vaan voivat erehtyäkin, sanoin minä.

— Sokrates, sinä olet keskusteluissa oikea kieroilija. Jos nyt vaikka joku tekee erehdyksen hoitaessaan sairaita, sanotko häntä lääkäriksi juuri siinä kohden missä hän erehtyy? Tai jos joku erehtyy laskutoimituksessa, sanotko häntä matemaatikoksi juuri kun hän erehtyy, juuri tämän erehdyksen

kohdalla? Minun käsitykseni on, että me tavallisessa kielenkäytössä kyllä sanomme lääkärin, matemaatikon tai koulunopettajan erehtyneen, mutta sikäli kuin kukin näistä todella on sitä miksi me häntä nimitämme, hän ei todellisuudessa e milloinkaan erehdy. Tarkkaan sanoen — kun sinäkin olet niin tarkka sanoista — ei kukaan ammattimies erehdy, sillä se joka erehtyy, erehtyy siksi että hänen tietonsa on vajavainen, ja silloin hän ei ole ammattimies. Niinpä yksikään ammattimies tai viisas tai vallanpitäjä ei erehdy silloin kun hän todella on vallanpitäjä, mutta silti on tapana sanoa, että lääkäri on erehtynyt tai vallanpitäjä on erehtynyt. Sinunkin on käsitettävä minun äskeinen vastaukseni tällä tavalla. Mutta aivan tarkkaan sanottuna vastaukseni on tämä: sikäli 341a kuin vallanpitäjä todella on vallanpitäjä, hän ei erehdy, ja erehtymättömänä hän säätää sen mikä on parasta hänelle itselleen, ja hallittavan on sitä noudatettava. Sanon siis samoin kuin jo alussa sanoin: oikeudenmukaisuus on sitä, että tehdään niin kuin vahvemman etu vaatii.

— No niin, Thrasymakhos, sanoin minä, — olenko mielestäsi kieroilija?

— Olet totisesti.

— Kuvittelet siis, että minä äsken kysyin niin kuin kysyin vain saadakseni sinut viekkaasti kiinni sanoistasi?

— En kuvittele vaan tiedän, sanoi Thrasymakhos. — Sinulle ei kuitenkaan ole siitä mitään hyötyä. Älä luule etten huomaa sinun metkujasi. Ja kun kerran olen niistä selvillä, et b pysty päihittämään minua väittelyssä.

— Sitä en edes yrittäisi, kallis ystävä. Mutta ettei meille enää uudestaan kävisi näin, määrittele nyt selvästi, kummas-
sa mielessä käytät sanoja 'vallanpitäjä' ja 'vahvempi'. Käytätkö niitä yleisen kielenkäytön mukaisesti vai niiden tarkassa merkityksessä kuten äsken, jolloin siis heikomman on oikein tehdä niin kuin vallanpitäjän ja vahvemman etu vaatii?

— Tarkoitan vallanpitäjää sanan kaikkein tarkimmassa mielessä. Metkuile ja kieroile nyt vain jos voit, annan sinulle vapaat kädet. Mutta siihen et kyllä pysty. c